

หลักธรรมในการทำสามีจิกรรมของพระสงฆ์ในศตวรรษที่ 21 Principles of Buddhism in Samitikarma of Thai Buddhist Monks in the 21st Century

พระรุ่งตะวัน สิริวงโณ (แดงบุญเรือง)¹, พระมหาสากล สุภระเมธี²

Phra Rungtawan Siriwanho (Daengbunrueang)¹, Phramaha Sakol Supharamedhi²

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด^{1,2}

Mahamakut Buddhith University, Roi Et Campus^{1,2}

Corresponding author, e-mail: rungthawan3102@gmail.com¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมในการทำสามีจิกรรมของพระสงฆ์ไทย พบว่า การทำสามีจิกรรมถือเป็นอาจริยวัตรในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ วัตรที่สัตถุวิहारิกหรืออันเตวาสิกพึงกระทำต่อพระอุปัชฌาย์ครูบาอาจารย์เพื่อแสดงถึงความเคารพนอบน้อมแสดงถึงความกตัญญูทวาทะระหว่างลูกศิษย์กับอาจารย์ สภาพและบริบทการอบรมสั่งสอนตักเตือนและทำสามีจิกรรมการอบรมตามหลักจริยวัตรในคณะพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน พบว่า นอกจากจะยึดถือการอบรมสั่งสอนตักเตือนและการทำสามีจิกรรมตามพระธรรมวินัยด้วยหลักอาจริยวัตรแล้ว ยังปกครองตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคมซึ่งก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่เป็นทางการโดยคำสั่งสอนจากผู้ที่มิอำนาจเจ้าคณะผู้ปกครองจึงทำให้ขาดความสัมพันธ์ในฐานะอาจารย์และศิษย์ แนวทางการอบรมสั่งสอนตามหลักอาจริยวัตรของคณะสงฆ์ พบว่า อุปัชฌาย์และอาจารย์จะต้องประพฤติปฏิบัติตามคุณสมบัติของอุปัชฌาย์อาจารย์ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีงามและลูกศิษย์ก็จะต้องประพฤติปฏิบัติตามหลักความกตัญญูทวาทะที่มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณและตอบแทนคุณท่านให้นานพอสมควรได้

คำสำคัญ: หลักพุทธธรรม, การทำสามีจิกรรม, พระสงฆ์ไทย

Abstract

This article aims to study principles of Buddhadhamma in doing in doing Samicikamma of Thai Monks, it was found that doing civil marriages is considered a virtuous practice in Theravada Buddhism, i.e. the observances that Satthi Viharika or Antevasik should perform to their preceptors and teachers to show respect and gratitude between disciples and teachers. Conditions and contexts of teaching, admonishing and practicing according to ethical principles in Thai monks at present, it was found that in addition to adhering to the training, admonishing and practicing according to the Dhamma Discipline with the principle of aristocratic conduct Still governing by the Sangha Act and the Sangha Sangha Act, which creates a formal relationship by teaching from the authority of the primate rulers, thereby causing the lack of relationship as teacher and disciple Guidelines for teaching and teaching according to the principles of virtue of the Sangha found that preceptors and teachers must

act according to the qualifications of preceptors to be good examples and disciples must act according to the principle of filial piety, that is, being grateful to benefactors. And repay you for a long time.

Keywords: Buddha Dharma, Samicikamma, Thai monks.

บทนำ

หลักคำสอนเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันที่ปรากฏใน สังคาลกสูตร ใจความกล่าวถึง ทิศทั้ง 6 ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ของกลุ่มคนที่มิปฏิเสธสัมพันธ์ต่อกันอย่างเหมาะสม พระพุทธองค์ได้ตรัสแสดงแก่ สังคาลกมานพ ซึ่งกราบไหว้ทิศทั้ง 6 อย่างไรเหตุผล ให้กลับมาใช้ปัญญาอย่างพินิจพิจารณาอย่าง รอบคอบ และเข้าใจถึงความหมายของทิศทั้ง 6 เป็นการสันติสุขในสังคมมนุษย์ได้เป็นอย่างดี ความเคารพ เป็นหลักธรรมสำคัญที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นมงคลอันสูงสุด พื้นฐานสำคัญของความเคารพ ได้แก่ ศีล และวินัยอันเป็นข้อวัตรปฏิบัติเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของคนในสังคม และพึงศึกษาให้ครบ กระบวนการของการศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนา คือ ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิและปัญญา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต, 2549: 156) หลักการทั้ง 3 ประการนี้ช่วยเสริมสร้างให้คนมีหลักครองใจและมีวินัยยิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดความเคารพในตัวบุคคลและสิ่งต่างๆ โดยการมองเห็นและตระหนักถึงคุณค่าที่มีอยู่ในตัว บุคคลและสิ่งต่างๆ เหล่านั้นนอกจากนี้แล้วศรัทธา ได้แก่ ความเชื่อและความเลื่อมใสก็เป็นส่วนหนึ่ง ที่ก่อให้เกิดความเคารพ แต่ศรัทธาที่ดีต้องเป็นศรัทธาที่มีปัญญาเป็นเครื่องกำกับ จึงจะเป็นศรัทธาที่ถูกต้อง อย่างแท้จริง ความเคารพ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในพระพุทธศาสนา ที่สอนให้ มองเห็นคุณค่าและความสำคัญของบุคคลและสิ่งต่างๆ แล้วปฏิบัติต่อบุคคลหรือสิ่งนั้นโดยถูกต้องและ เหมาะสมด้วยความจริงใจช่วยให้สังคมมนุษย์มีความเคารพและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน จึงจำเป็นที่ บุคคลในสังคมจะได้นำหลักธรรมข้อนี้ไปประยุกต์ใช้ในสังคมและชีวิตประจำวัน นักปราชญ์ได้กล่าวไว้ว่า ความเคารพนอบน้อมนั้นทำให้มีเสน่ห์ในตัว แม้มิใช่หลักธรรมที่สูงที่สุดในพระพุทธศาสนา แต่ก็ได้รับความ ยกย่องว่าเป็นมงคลอันสูงสุดอย่างหนึ่งในชีวิตของทุกๆ คนที่มีจริยานี้ ดังพุทธพจน์ขององค์สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้าที่ตรัสว่า “คารโว จ นิวาโต จ เอตมมัม คมฺมุตตมัม” แปลความว่า ความเคารพ ความถ่อม ตนนี้เป็นมงคลอันสูงสุด (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร, 2539: 127)

การทำสามัคคีธรรมถือเป็นอภยจริยวัตรในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ วัตรที่สัทธินิหาริกหรือ อันตเวทสิกขิงกระทำต่อพระอุปัชฌาย์ครูบาอาจารย์เพื่อแสดงถึงความเคารพนอบน้อมแสดงถึงความ กตัญญูต่อบุคคลที่ระหว่างลูกศิษย์กับอาจารย์ สภาพและบริบทการอบรมสั่งสอนตักเตือนและทำสามัคคีธรรม การอบรมตามหลักจริยวัตรในคณะพระสงฆ์ไทยในปัจจุบันพบว่า นอกจากจะยึดถือการอบรมสั่งสอน ตักเตือนและการทำสามัคคีธรรมตามพระธรรมวินัยด้วยหลักอภยจริยวัตรแล้ว ยังปกครองตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายมหาเถรสมาคมซึ่งก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่เป็นทางการโดยการ สั่งสอนจากผู้ที่มีอำนาจเจ้าคณะผู้ปกครองจึงทำให้เกิดความสัมพันธ์ในฐานะอาจารย์และศิษย์ แนวทางการอบรมสั่งสอนตามหลักอภยจริยวัตรของคณะสงฆ์ พบว่า อุปัชฌาย์และอาจารย์จะต้องประพฤติ ปฏิบัติตามคุณสมบัติของอุปัชฌาย์ อาจารย์ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีงามและลูกศิษย์ก็จะต้องประพฤติ ปฏิบัติตามหลักความกตัญญูต่อบุคคล คือ มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณและตอบแทนคุณท่านให้นาน พอสมควรได้ สมดังคำกล่าวที่ว่า ตัวอย่างที่ดีมีค่ากว่าคำสอน มีครูไว้เตือน มีเพื่อนไว้ติง มีอาจารย์ไว้อิง ยิ่งเจริญ พึ่งพิงต้นไม้อายุย่อมได้ร่มเงาที่ร่มเย็น

พระพุทธศาสนามีแนวทางแก้ไขปัญหาทุกปัญหามีแนวทางที่ทันสมัยใหม่เสมออยู่ตลอดอยู่ที่ว่า ถ้าต้องการแก้ไขปัญหาให้ถูกจุดและได้ผลต้องแก้ที่ต้นเหตุจึงจะได้ประโยชน์ สามารถละลายจนสลาย ปัญหา คือ ความทุกข์ลงได้ หากแก้ไม่ถูกที่และเวลาย่อมไม่ได้ผลทั้งเสียเวลา เสียทรัพย์ และยังทำให้ ปัญหาขยายตัวออกไม่รู้จบสิ้น เหตุแห่งปัญหาทั้งมวลไม่ว่าจะเป็นปัญหาความขัดแย้ง ความคิดเห็นไม่ตรงกัน ทะเลาะวิวาทกันและการเมือง เป็นต้น ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นมาจากบุคคลในชาติบ้านเมืองของเราละเลย ไม่มีความเคารพซึ่งกันและกันเป็นเบื้องต้น พร้อมทั้งละเลยไม่ปฏิบัติธรรม คือ ไม่ทำหน้าที่ของตนให้ ถูกต้องตามหลักการธรรม จึงพากันได้รับผลพวงดังที่ปรากฏอยู่ในขณะนี้ คือ ไม่สมสมัย สังคมไทยมี ศิลปะ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ที่ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา กล่าวได้ว่า การที่ คนไทยมีความเคารพมีความอ่อนน้อมถ่อมตนและมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน เพราะอิทธิพลของ พระพุทธศาสนาด้วยหลักธรรมคำสอนที่ยึดปฏิบัติกันแล้วเห็นผลพระพุทธศาสนาจึงถือว่ามืบทบาทสำคัญ อย่างยิ่งในการหล่อหลอมรวมจิตใจของคนไทย จะเห็นได้ว่า วิถีชีวิตคนไทยในอดีตต่างก็อยู่อาศัยด้วยกัน อย่างมีความสุข บิดามารดากับบุตรต่างมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน บุตรธิดาเป็นคนที่ว่าง่ายสอนง่ายและมี ความเคารพและเชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดาและเชื่อฟังคำสั่งสอนของครูบาอาจารย์เป็นอย่างดี เมื่อ ยุคสมัยเปลี่ยนไปซึ่งปัจจุบันที่เราเรียกกันว่า ยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทาง สังคมอย่างมากและมีผลกระทบต่อสถาบันต่างๆ กล่าวคือจากอดีตกาลสถาบันครอบครัวนั้นเคยอยู่ ร่วมกันอย่างมีความสุขก็มากลายเป็นสถาบันที่ขาดความอบอุ่นลูกไม่เคารพเชื่อฟังบิดามารดา จากสังคมที่ เคยอยู่ด้วยกันอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ก็กลายมาเป็นสังคมที่อยู่ด้วยกันอย่างหวาดระแวง ไม่มีความไว้วางใจ กันและกัน เป็นต้นแสดงให้เห็นว่า สังคมนั้นขาดหลักธรรมในการดำรงชีวิตที่จะอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข จึงเป็นเหตุให้เกิดปัญหาต่างๆ นานา ตามมา เช่น ผู้น้อยไม่เคารพผู้ใหญ่ ต่างฝ่ายก็ต่างมีทิฐิ ใต้อารมณ์ ไม่เคารพกันและเกิดความแตกแยกในที่สุด ศิลธรรมไม่นำพา โลกก็บรรลัย ทุกๆ ที่ก็จะมีแต่ความ เดือดร้อน

ประวัติความรู้เรื่องสามัคคีธรรม

1. ความหมายของสามัคคีธรรม

การทำสามัคคีธรรม หมายถึง กระทำความชอบต่อกันเพื่อความสมัคสมานสามัคคีกันอยู่ ร่วมกันโดยสงบสุขการทำความชอบนี้เรียกว่า สามัคคีธรรม หมายถึงการขอขมาโทษกันให้อภัยกันทุก โอกาสไม่ว่าจะมีโทษขัดข้องหมองใจกันหรือไม่ก็ตามเมื่อถึงโอกาสที่ควรทำสามัคคีธรรมกันแล้ว ทุกๆ ไม่ ควรละโอกาสเสีย จึงจะได้ชื่อว่า เป็นพระภิกษุสามเณร ที่ดีเป็นศาสนทายาทธรรมที่ประพฤติปฏิบัติชอบ ตามาระบอบของพระธรรมวินัยสำหรับโอกาสที่ควรทำสามัคคีธรรมนั้น

2. ความสำคัญของสามัคคีธรรม

สังคมพระพุทธศาสนาประกอบไปด้วยบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกาแม้ว่า พระพุทธศาสนาในฝ่ายเถรวาทจะไม่มีภิกษุณีเหลืออยู่ก็ตาม แต่ยังมีภิกษุอุบาสกและอุบาสิกาเป็นหลักใน สังคมชาวพุทธต่อไป อาจแบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ ระหว่าง บรรพชิตและ คฤหัสถ์นั้น มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันมาโดยตลอดทั้งนี้เพราะอาศัยหลักธรรมพระสัมมา สัมพุทธเจ้าเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจเป็นไปในแนวทางเดียวกันนั่นเอง ในวงพุทธบริษัทเป็นที่ทราบกันดี ว่าคฤหัสถ์กราบไหว้เคารพพระภิกษุสงฆ์ ส่วนพระภิกษุสงฆ์ ก็แสดงความเคารพกันตามลำดับความแก่ อ่อนโดยพรรษา หรือตามลำดับอายุสมาธิภาพในหมู่สงฆ์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2549: 437)

ฝ่ายคฤหัสถ์นั้น ให้เคารพกันโดยชาติวุฒิ (เจริญโดยกำเนิด) วัยวุฒิ (ผู้เจริญโดยวัย) ถือเอาการบวชก่อนบวชหลังเป็นหลัก ภิกษุที่บวชภายหลังแม้จะเจริญโดยชาติวุฒิ วัยวุฒิ หรือคุณวุฒิก็ตาม จะต้องเคารพภิกษุผู้บวชก่อนเสมอ เป็นธรรมเนียมที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ให้ประพฤติปฏิบัติต่อกันและกัน

สาเหตุที่พระพุทธองค์ทรงให้มีการแสดงความเคารพซึ่งกันและกันตามลำดับพรรษา เช่น การกราบไหว้ ลุกรับ ทำอัญชลีกรรม สามิจักรกรรม ให้แบ่งอาสนะอันเลิศ ภัตตราหารอันเลิศตามลำดับพรรษา เพราะมีกรณีตัวอย่างเกิดขึ้น ดังปรากฏในพระไตรปิฎกเล่มที่ 7 เรื่องอัคคาสนาที่อนุชานนว่าด้วยทรงอนุญาตอาสนะเลิศ เป็นต้น โดยมีเรื่อง สรุปย่อ ดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตการกราบไหว้ การลุกรับ อัญชลีกรรม สามิจักรกรรมอาสนะอันเลิศ น้ำอันเลิศ ปิณฑบาตอันเลิศตามลำดับพรรษา อนึ่ง ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงกีดกันเสนาสนะ ของสงฆ์ตามลำดับพรรษา (ขุ.ชา. 27/37/16)

พระพุทธศาสนามีแนวทางแก้ไขปัญหาย่อยว่าถ้าต้องการแก้ไขปัญหาก็ให้ถูกจุดและได้ผลต้องแก้ที่ต้นเหตุจึงจะได้ประโยชน์ สามารถสลายปัญหา คือ ความทุกข์ลงได้ หากแก้ไขไม่ถูกที่และเวลาย่อมไม่ได้ผลทั้งเสียเวลา เสียทรัพย์ และยังทำให้ปัญหายายตัวออกไม่รู้จบสิ้น เหตุแห่งปัญหาทั้งมวลไม่ว่าจะปัญหาความขัดแย้ง ความคิดเห็นไม่ตรงกัน ทะเลาะวิวาทกันและการเมือง เป็นต้น ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นมาจากบุคคลในชาติบ้านเมืองของเราละเลย ไม่มีความเคารพซึ่งกันและกันเป็นเบื้องต้น พร้อมทั้งละเลยไม่ปฏิบัติธรรม คือ ไม่ทำหน้าที่ของตนให้ถูกต้องตามหลักการธรรม จึงพากันได้รับผลพวงดังที่ปรากฏอยู่ในขณะนี้ สังคมไทยมีศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ที่ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา กล่าวได้ว่าการที่คนไทยมีความเคารพมีความอ่อนน้อมถ่อมตนและมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันเพราะอิทธิพลของพระพุทธศาสนาด้วยหลักธรรมคำสอนที่ยึดปฏิบัติกันแล้วเห็นผลพระพุทธศาสนาจึงถือว่ามิพบาทสำคัญอย่างยิ่งในการหล่อหลอมรวมจิตใจของคนไทย จะเห็นได้ว่า วิถีชีวิตคนไทยในอดีตต่างก็อยู่อาศัยด้วยกันอย่างมีความสุข บิดามารดากับบุตรต่างมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน บุตรธิดาเป็นคนที่ว่าง่ายสอนง่ายและมีความเคารพและเชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดาและเชื่อฟังคำสั่งสอนของครูบาอาจารย์เป็นอย่างดี เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปซึ่งปัจจุบันที่เราเรียกกันว่า ยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างมากและมีผลกระทบต่อสถาบันต่างๆ กล่าวคือจากอดีตกาลสถาบันครอบครัวนั้นเคยอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขก็มากลายเป็นสถาบันที่ขาดความอบอุ่นลูกไม่เคารพเชื่อฟังบิดามารดา จากสังคมที่เคยอยู่ด้วยกันอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ก็กลายมาเป็นสังคมที่อยู่ด้วยกันอย่างหวาดระแวง ไม่มีความไว้วางใจกันและกัน เป็นต้นแสดงให้เห็นว่า สังคมนั้นขาดหลักธรรมในการดำรงชีวิตที่จะอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข จึงเป็นเหตุให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น ผู้น้อยไม่เคารพผู้ใหญ่ต่างฝ่ายก็ต่างมีทิฐิ ตื้อรั้น ไม่เคารพกันและเกิดความแตกแยกในที่สุด สามิจักรกรรม (คำนาม) การแสดงความเคารพตามธรรมเนียมของพระ-เณร ในระหว่างผู้ใหญ่กับผู้น้อย เช่น ระหว่างพระอุปัชฌาย์กับสัทธีวิหาริก ระหว่างอาจารย์กับอันตวาสสิก หรือระหว่างผู้แก่พรรษากับผู้น้อยพรรษากว่า

สามิจักรกรรม คือ การแสดงความเคารพที่ผู้น้อยจะพึงกระทำต่อผู้ใหญ่ เช่น การลุกรับ การกราบไหว้ ในโอกาสต่างๆ เมื่อพบท่าน เมื่อต้อนรับท่าน หรือเมื่อจะขอโอกาสกระทำการกิจต่างๆ เมื่อท่านอยู่ในที่นั้น เช่น

1. พระผู้น้อยจะแสดงธรรมในที่ซึ่งมีพระผู้ใหญ่อยู่ด้วยในเวลานั้นจึงสมควรกระทำ สามิจักรกรรมต่อท่านก่อนด้วยการกราบไหว้และขออนุญาต เป็นต้น

2. พระผู้น้อยแต่มีสมณศักดิ์สูงกว่าเมื่อจะขึ้นสู่อาสนะในงานซึ่งต้องนั่งตามลำดับสมณศักดิ์ก็ทำสามิจักรกรรมต่อพระผู้ใหญ่ที่สมณศักดิ์ต่ำกว่าก่อนด้วยการไหว้และขออนุญาต เป็นต้น สามิจักรกรรมมิได้

จำกัดเฉพาะในหมู่พระภิกษุสามเณรเท่านั้น แม้แต่ชาวบ้านก็สามารถทำ สามัคคีกรรมต่อกันและกันได้ โดยยึดหลักเดียวกัน “ผู้ยิ่งใหญ่ด้วยธรรม ควรทำสามัคคีกรรมด้วยหัวใจ” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต, 2549: 246)

สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (พิมพ์ ธรรมโร) (2539: 397) ได้กล่าวถึงความเคารพไว้ว่าเป็นสมบัติ จูงใจให้ปรารถนาความดีของบุคคลและวัตถุอื่น ที่ควรเทิดทูนยกย่องและเชิดชู และเป็นอบายกำจัดกิเลส 4 อย่างออกจากใจ คือ 1) มักษะ ลบหลู่บุญคุณท่าน เป็นกิเลสตัวชักนำให้เป็นคนอกตัญญูลบหลู่บุญคุณผู้มีพระคุณของผู้มีคุณแก่ตน นิสยจึงใจให้ยาเกรง ระบุบุญคุณของผู้มีพระคุณ ยกท่านขึ้นไว้ในตำแหน่งสูง 2) ปลาสะ ยกตนเทียมท่าน เป็นกิเลสหลงตนให้หลงผิดว่าตนดีเสมอเขา เกิดการอหิงสาไม่รู้จักที่ต่ำที่สูง ควรไม่ควรนิสยเคารพจะช่วยเหลือยั้งให้มีความเจียมตัว ไม่อาจเอื้อนในที่ต่ำสูง 3) ถัมภะ ต้อตึงแข็งกระด้าง เป็นกิเลสต้อตึงให้เป็นคนหัวดื้อ ถือร้นตันทุรัง นิสยเคารพจะช่วยปราบความอ่อนลงมาถือคติว่า ไม่อ่อนบ่ท่อนหัก 4) อติมานะ ดูถูกดูหมิ่นท่าน เป็นกิเลสยั่วให้หมิ่นประมาทหรือสบประมาทผู้อื่น เห็นคนอื่นเลวกว่าตนไปหมด จนกลายเป็นคนหยิ่งจองหองควรแสดงความให้เกียรติกันตามที่เหมาะสม

คุณค่าของสามัคคีกรรม

หลักคำสอนเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันที่ปรากฏใน สังคาลกสูตร ใจความ กล่าวถึงทิศทั้ง 6 ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ของกลุ่มคนที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างเหมาะสม พระพุทธองค์ได้ตรัส แสดงแก่สังคาลกมานพ ซึ่งกราบไหว้ทิศทั้ง 6 อย่างไรเหตุผล ให้กลับมาใช้ปัญญาอย่างพินิจพิจารณาอย่าง รอบคอบ และเข้าใจถึงความหมายของทิศทั้ง 6 (ที.ปา. 11/198-204/202-206) เป็นการสันติสุขในสังคม มนุษย์ได้เป็นอย่างดีความเคารพเป็นหลักธรรมสำคัญที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นมงคลอันสูงสุด พื้นฐาน สำคัญของความเคารพ ได้แก่ ศีลและวินัยอันเป็นข้อวัตรปฏิบัติเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของคนใน สังคม และพึงศึกษาให้ครบกระบวนการของการศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนา คือ ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญาหลักการทั้ง 3 ประการนี้ช่วยเสริมสร้างให้คนมีหลักครองใจและมีวินัยยิ่งขึ้นส่งผลให้เกิด ความเคารพในตัวบุคคลและสิ่งต่างๆ โดยการมองเห็นและตระหนักถึงคุณค่าที่มีอยู่ในตัวบุคคลและ สิ่งต่างๆ เหล่านั้นนอกจากนี้แล้วศรัทธา ได้แก่ ความเชื่อและความเลื่อมใสเป็นส่วนหนึ่งที่เกิดความ เคารพ แต่ศรัทธาที่ดีต้องเป็นศรัทธาที่มีปัญญาเป็นเครื่องกำกับ จึงจะเป็นศรัทธาที่ถูกต้องอย่างแท้จริง ความเคารพ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในพระพุทธศาสนาที่สอนให้มองเห็นคุณค่า และ ความสำคัญของบุคคลและสิ่งต่างๆ แล้วปฏิบัติต่อบุคคลหรือสิ่งนั้นโดยถูกต้องและเหมาะสมด้วย ความจริงใจ ช่วยให้สังคมมนุษย์มีความเคารพและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน จึงจำเป็นที่บุคคลในสังคมจะ ได้นำหลักธรรมข้อนี้ไปประยุกต์ใช้ในสังคมและชีวิตประจำวัน ความเคารพ แม้มิใช่หลักธรรมที่สูงสุด ในพระพุทธศาสนา แต่ก็ได้รับความยกย่องว่าเป็นมงคลอันสูงสุดอย่างหนึ่งในชีวิตของทุกคน

ดังพุทธพจน์ว่า “คารโว จ นิวาโต จ เอตมมัลลุตตม” แปลความว่า ความเคารพ ความถ่อมตน นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

การเคารพ

1) การเคารพในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ได้แก่ การร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้น เพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่น ธงชาติ พระบรมฉายาลักษณ์ เพลงสรรเสริญ พระบารมี เคารพในหลักการปฏิบัติของศาสนาที่ตนนับถือและไม่ลบหลู่ศาสนาอื่น

2) เคารพซึ่งกันและกันทางกาย เช่น การแสดงความเคารพแก่บุคคลซึ่งอาวุโสกว่า การให้เกียรติผู้อื่น

- 3) เคารพทางวาจา เช่น การพูดจาให้เหมาะสมกับกาลเทศะ ใช้คำพูดให้เหมาะสมกับฐานะของบุคคลพูดจาสุภาพ ไม่ก้าวร้าว ไม่ส่อเสียด
- 4) เคารพในสิทธิของผู้อื่น ไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่นทั้งทางกายและวาจา
- 5) เคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น ยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่างจากตน
- 6) เคารพในกฎระเบียบของสังคม เช่น วัฒนธรรมประเพณี กฎหมายของบ้านเมือง

สามัคคีธรรม

- 1) ร่วมมือกันทำงาน ไม่เอาเปรียบผู้อื่น
- 2) รับผิดชอบต่อหน้าที่ ทั้งส่วนตนและส่วนรวม
- 3) รักหมู่คณะ และช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน
- 4) รักษาความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของกลุ่มและสังคม
- 5) เสียสละความสุขส่วนตนหรือหมู่คณะเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมและประเทศชาติ
- 6) หลีกเลี่ยงความขัดแย้ง รู้จักอดทนอดกลั้น รู้รักสามัคคี

ปัญญาธรรม

- 1) การไม่ยึดถือความคิดเห็นของตนเป็นใหญ่
- 2) การปฏิบัติตามมติของเสียงส่วนมากและรับฟังเสียงส่วนน้อย
- 3) ใช้เหตุผล ในการตัดสินใจปัญหาทั้งปวง
- 4) ใช้สติปัญญาในการไตร่ตรองวิเคราะห์สถานการณ์ต่างๆ
- 5) วิเคราะห์และประมวลข่าวสารข้อมูลด้วยความรอบคอบ
- 6) พิจารณาเหตุผลด้วยใจเป็นธรรม ไม่ลำเอียง ไม่หลงผิด มีใจเป็นกลาง ปราศจากอคติ หากท่านดำเนินชีวิตด้วยพฤติกรรมดังกล่าวนี้ท่าน ก็คือผู้มีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยนั่นเอง

การปฏิบัติธรรมเป็นการเอาธรรมะมาใช้ในชีวิตประจำวัน จนทำให้ชีวิตมีการอยู่ด้วยธรรม คือ รู้ความสงบภายในจิตใจ เป็นกระบวนการพัฒนาจิตใจและปัญญาที่พระพุทธศาสนาเรียกว่า วิปัสสนา การปฏิบัติธรรมมีความสำคัญในด้านการพัฒนาตน เพราะทำให้ตนมีความเจริญในธรรม ตามลำดับพระพุทธศาสนาเรียกว่า ภavanaและมีความสำคัญด้านการดับทุกข์ เมื่อมีการพัฒนากาย ศีล จิตใจ และปัญญาแล้ว ก็จะช่วยให้มีศักยภาพก้าวข้ามทุกข์ประจำสังขาร คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย และทุกข์รบกวน คือ ความยึดมั่นถือมั่นในขั้น 5 เป็นต้น ส่วนสติปัญฐาน 4 คือ หลักการปฏิบัติธรรม ได้แก่ (1) กายานุปัสสนา (2) เวทนानุปัสสนา (3) จิตตานุปัสสนา และธัมมานุปัสสนา และมีองค์ธรรม 3 ประการ คือ อาตาปี มีความเพียรเพียรกิเลส สัมปชาโน มีความรู้สึกตัว และสติภา มีคามระลึกได้ จนรู้เห็น สามัญลักษณะ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ได้อย่างชัดเจน มีความรู้ความเข้าใจสภาวะนั้นตามความเป็นจริง และกำจัดทุกข์ทั้งปวงได้อย่างสิ้นเชิง ซึ่งเป็นการเข้าถึงสุขที่ยั่งยืน พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงอานิสงส์ของการรักษาศีลแก่ชาวปาณุลคามใน มหาปริณิพพานสูตร ว่ามี 5 ประการ คือ

1. ย่อมได้โภคทรัพย์สมบัติมากมาย
2. กิตติศัพท์อันดีงามย่อมจรจายไป
3. มีความมองอาจเมื่อไปสู่ชุมชนใดๆ
4. ไม่เป็นผู้หลงตาย (ไม่ตายอย่างไร้สติ)
5. เมื่อแตกกายทำลายชิ้นส่วนย่อมมีสุคติเป็นที่ไป

1. ย่อมได้โทษทรัพย์สมบัติมากมาย หมายความว่า ศิล ย่อมทำให้ผู้รักษาได้โทษทรัพย์ประการหนึ่ง และใช้ได้อย่างเต็มที่อีกประการหนึ่ง ศิลทำให้เกิดโทษทรัพย์ได้อย่างไร เราจะสังเกตเห็นได้โดยทั่วไปจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐบาล และเอกชน ล้วนต้องการบุคลากรที่มีคุณธรรมทั้งสิ้น ดังนั้นในการสมัครเข้าทำงานหรือแต่งตั้งบุคลากร ประจำตำแหน่งต่างๆ ผู้มีศีลสมบูรณ์ย่อมได้รับการพิจารณาก่อน เพราะเหตุแห่งศีลในตัวเอง ทำให้เป็นบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือไว้วางใจ อันเนื่องมาจากความประพฤติ และการแสดงออกอันดีงาม สม่่าเสมอ จนเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของผู้พบเห็นหรือผู้ร่วมงาน บิดามารดาที่มีโทษทรัพย์สมบัติ เมื่อถึงคราวที่จะมอบทรัพย์ให้แก่บุตรหลาน ย่อมต้องพิจารณา เลือกรส ผู้ที่ประพฤติตัวดี มีศีล มีธรรม เพื่อความมั่นใจว่าผู้นั้นจะสามารถรักษาทรัพย์สมบัติที่มอบให้ได้ และสามารถใช้จ่ายทรัพย์นั้นไปเพื่อทำประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะถ้าบิดามารดาเป็นชาวพุทธ ย่อมปรารถนาให้บุตรหลานนำทรัพย์นั้นไปสร้างบุญกุศล เพื่ออุทิศบุญกุศลนั้นแก่ตนในโลกหน้า ศิลทำให้ใช้ทรัพย์ได้เต็มที่ คืออย่างไรทรัพย์ที่เราได้มาด้วยความสุจริต ย่อมก่อให้เกิดความไม่สบายใจ ทุกครั้งที่ได้ใช้ หรือเมื่อได้นึกถึงคนโบราณมักกล่าวว่า สิ่งของที่ได้มาโดยไม่ชอบธรรมเปรียบเสมือนมีผีสิง ทั้งนี้เพราะเจ้าของจะหวาดผวาทูครั้งที่ได้เห็นทรัพย์สินที่ตนได้มาโดยสุจริต ส่วนผู้ที่ได้ทรัพย์มาด้วยความสุจริต ย่อมภาคภูมิใจในทรัพย์ที่ตนหามาได้ เมื่อจะใช้ทรัพย์ ย่อมใช้โดยปราศจากความหวาดระแวง

2. กิตติศัพท์อันดีงามย่อมขจรขยายไป หมายความว่า บุคคลรอบข้างย่อมเห็นความประพฤติอันดีงามของคนมีศีล คนมีศีลจึงเป็นที่รัก ที่พอใจของบุคคลรอบข้าง เขาเหล่านั้นกล่าวถึง ย่อมกล่าวแต่สิ่งดีงาม และความประทับใจที่ได้รับ ความดีนี้เองย่อมเป็นที่แพร่หลายออกไป ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “กลิ่นกุหลาบและกลิ่นจันทร์ ยังหอมน้อยกว่า กลิ่นหอมของผู้มีศีล ซึ่งหอมฟุ้งจรไกล ถึงปวงเทพไทเทวา และมนุษย์ทั้งหลาย” (อมตธรรมประเทศไทย, 2565: 43)

3. มีความองอาจเมื่อไปสู่ชุมชนใดๆ หมายความว่า ผู้มีศีลย่อมเป็นผู้บริสุทธิ์ มีความภาคภูมิใจในความดีของตน มีใจเป็นปกติ ไม่ต้องหวาดระแวงว่าจะมีใครรู้กรรมชั่วของตน เพราะรักษาศีลมาเป็นอย่างดี คนมีศีลใครๆ ก็ชอบจะเข้าไปสู่ที่ชุมชนใดก็ตาม ย่อมมีความองอาจหาญเข้าไป

4. ไม่เป็นผู้หลงตาย หมายความว่า คนมีศีลย่อมมีสติสมบูรณ์ อันเนื่องมาจากการได้ฝึกสติอยู่เสมอๆ เพราะเมื่อจะกระทำสิ่งใดก็ตาม ต้องคอยระมัดระวังไม่ให้ผิดศีล ครั้นเมื่อถึงคราวที่หมดบุญหมดอายุขัย ก่อนที่จะลาจากโลกนี้ไป ย่อมมีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์เพราะได้ฝึกมาอย่างดีแล้ว ทั้งยังเห็นการกระทำอัน ดีงามจากการรักษาศีลของตน ย่อมปลื้มปิติใจ

5. เมื่อแตกกายทำลายขันธ ย่อมมีสุคติเป็นที่ไป หมายความว่า เมื่อถึงคราวที่ต้องลาจากโลกนี้ไป หลับตาลงครั้งใดก็จะเห็นคตินิมิต (ภาพที่เป็นเครื่องหมายของภพภูมิที่จะต้องไปเกิดใหม่) และกรรมที่ดีงามของตน ทำให้จิตผ่องใส ย่อมไปสู่โลกหน้าในภพภูมิอันเป็นสุข คือ สุคติภูมิ ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ใน สลวามังสาคก ว่า “ศีลของตนที่บริสุทธิ์ดีแล้ว ย่อมนำความสุขในภพหน้ามาให้ได้” พื้นฐานที่สำคัญของมารยาท ซึ่งถือเป็นลักษณะของผู้เจริญหรือผู้ดีไทย คือ

1) ความสุภาพอ่อนน้อม คือ คนที่มีจิตใจสูงและเชื่อมั่นในตนเอง คนต้องมีอะไรในตัวแล้วจึงจะมีความสุภาพอ่อนน้อมความสุภาพอ่อนน้อมไม่ได้เกิดจากความกลัวเกรงแต่เป็นความกล้า

2) ความสำรวม คือ การมีสติไม่พุดไม่ทำอะไรที่เกินควรรู้จักการปฏิบัติที่พอเหมาะพองามคิดดีแล้วจึงค่อย (สมศรี สุขมลันท์, 2535: 315)

จะเห็นว่าพื้นฐานทั้ง 2 ประการนี้ถือเป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งที่จะทำให้คนมีลักษณะดูเรียบร้อย จะเห็นได้ว่า บุคคลที่มีความสุภาพอ่อนน้อม และมีความสำรวมระมัดระวังอยู่ตลอดเวลาจะเป็นการแสดงออกด้านกาย วาจา และใจด้วยความจริงใจไม่มีเสแสร้งหรือแกล้งทำอันจะส่งผลให้เป็นผู้รู้จัก

ความเคารพ ได้แก่ การเคารพตนเองและเคารพคนอื่น มารยาทที่ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา โดยตรงเป็นส่วนมาก เช่น การกราบ การไหว้ เป็นต้น จึงเรียกว่า มารยาทไทย หรือมารยาทแบบไทยๆ และการมีมารยาทนี้ ยังจะเป็นเครื่องวัดคุณธรรมของคนอีกด้วย ดังโคลงโลกนิติที่ว่า ก้านบัวบอกลึกตื้น ชลธาร มารยาทส่อสันดานชาติเชื้อ โฉดฉลาดเพราะคำขาน ควรทราบ หย่อมหญ้าเหี่ยวแห้งเรื้อ บอกร้าย แสลงดิน (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2545: 315)

ในหนังสือสมบัติของผู้ดีที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการใช้เป็นหนังสือเรียนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาเป็นต้นไป ได้อธิบายความเคารพได้ ดังนี้

1. ผู้ดี ย่อมมีสัมมาคารวะ

ข้อนี้หมายความว่า กิริยาท่าทางที่แสดงออกของบุคคลที่เป็นผู้ดีนั้น ย่อมแสดงออกแต่ในทางสุภาพเรียบร้อยน่าดูน่าชมเท่านั้น กิริยาอาการนั้นก็เป็นสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่ง โบราณท่านกล่าวไว้ว่า กิริยา ส่อชาติ มารยาทส่อสกุล เพราะฉะนั้น การแสดงกิริยาอาการที่สุภาพอ่อนโยนงดงาม จึงเป็นการสมควรที่ทุกคนควรกระทำอย่างยิ่ง

กายกิริยา คือ ความเป็นผู้ที่มีสัมมาคารวะทางกาย

1. ยอมนั่งในกิริยาอันสุภาพเฉพาะหน้าผู้ใหญ่
2. ย่อมไม่ขึ้นหน้าผ่านผู้ใหญ่
3. ย่อมไม่หันหลังให้ผู้ใหญ่
4. ย่อมแหวกที่หรือให้ที่นั่งอันสมควรแก่ผู้ใหญ่หรือผู้หญิง
5. ย่อมไม่ทัดหรือคาบบุหรี่ คาบกลิ้ง และสูบให้ควันไปรมผู้อื่น
6. ย่อมเปิดหมวกเมื่อเข้าบ้านผู้อื่น
7. ย่อมเปิดในที่เคารพ เช่น โบสถ์ วิหาร ไม่ว่าแห่งศาสนาใด
8. ผู้ชายย่อมเคารพผู้หญิงก่อน
9. ผู้ล่าย่อมเป็นผู้เคารพก่อน
10. ผู้เห็นก่อนโดยมากย่อมเคารพก่อน
11. ผู้น้อยย่อมเคารพผู้ใหญ่ก่อน
12. แม้ผู้ใดเคารพตนก่อนจะต้องตอบเขาทุกคำ ไม่เฉยเสีย

วจีกิริยา คือ ความเป็นผู้ที่มีสัมมาคารวะทางวาจา

1. ย่อมไม่พูดจาล้อเลียนหลอกลวงผู้ใหญ่
2. ย่อมไม่กล่าวร้ายถึงญาติมิตรที่รักใคร่นับถือของผู้ฟังแก่ผู้ฟัง
3. ย่อมไม่กล่าววาจาอันติเตียนสิ่งเคารพหรือที่เคารพของผู้อื่นแก่ตัวเขา
4. เมื่อจะขอทำล่วงเกินแก่ผู้อื่น ย่อมต้องขออนุญาตเขาก่อน
5. เมื่อตนทำพลาดพลั้งสิ่งใดแก่บุคคลใด ควรอวากาขอโทษเสมอ
6. เมื่อผู้ใดแสดงคุณต่อนอนอย่างใดควรอวากาขอขอบคุณเขาเสมอ

(กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2544: 3-4)

มนอกิริยา คือ ความเป็นผู้ที่มีสัมมาคารวะทางใจ

1. ย่อมเคารพยำเกรงบิดา มารดา และครูบาอาจารย์
2. ยอมนับถือนอบน้อมต่อผู้ใหญ่
3. ย่อมมีความอ่อนหวานแก่ผู้น้อย (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2544: 25-27)

จะเห็นได้ว่ามารยาทที่งดงามนั้น เป็นเรื่องที่ทุกคนควรใส่ใจเป็นอย่างยิ่งเพราะการจะดูว่าคนนี้เรียบร้อย คนนั้นไม่ เรียบร้อยก็จะสังเกตได้จาก กิริยามารยาทนี้แหละเป็นเบื้องต้น ดังคำสุภาษิตไทยที่ว่า กิริยาส่อซัด มารยาทส่อสกุล และที่สำคัญ คือ การมีมารยาทที่งดงามย่อมสร้างความประทับใจแก่บุคคลที่พบเห็นได้

ประโยชน์ของความเคารพ ดังนี้

1. ทำให้เป็นคนน่ารัก น่าเอ็นดู น่าเกรงใจ
2. ทำให้หน้าตาผิวพรรณผ่องใสไม่มีแวรใดๆ กับผู้อื่น
3. ทำให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักศึกษารุ่นน้องและบุคคลทั่วไป
4. ทำให้มีคุณค่าในตัว สามารถทำให้ผู้อื่นสนับสนุนให้เจริญก้าวหน้า
5. ทำให้เกิดในตระกูลสูงในทุกภพทุกชาติ

6. ทำให้บรรลุนิยามระดับสูงจะเห็นได้ว่าในสังคมมนุษย์เรานั้นคนที่แข่งกระด้างขาดสมาธิการจะเป็นคนอภัพไม่มีใครสนใจ ส่วนคนที่มีความเคารพ จะเป็นคนที่มีความดี เป็นคนน่ารักน่าเอ็นดู ใครเห็นใครก็รักถือเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคคลทั่วไปควรแก่การยกย่องสรรเสริญอย่างยิ่งผู้หวังความเจริญก้าวหน้าในชีวิตพึงปฏิบัติตามหลักการเคารพ

การทำสมาธิกรรมของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา

1. การเตรียมความพร้อม

การขอขมาโทษกันให้อภัยกันทุกโอกาสไม่ว่าจะมีโทษขัดข้องหมองใจกันหรือไม่ก็ตามเมื่อถึงโอกาสที่ควรทำสมาธิกรรมกันแล้ว ทุกรูปไม่ควรละโอกาสเสีย จึงจะได้ชื่อว่าเป็นพระภิกษุ-สามเณรที่ดีเป็นศาสนทายาทธรรมที่ประพฤติปฏิบัติชอบตามระบอบของพระธรรมวินัย สำหรับโอกาสที่ควรทำสมาธิกรรมนั้น ในวันเข้าพรรษา ทั้งพระภิกษุ-สามเณรที่อยู่ร่วมวัดเดียวกันควรทำสมาธิกรรมต่อกันเรียงลำดับตั้งแต่ผู้ที่อาวุโสมากที่สุดถึงสามเณรรูปสุดท้ายภายในวัดไม่ควรยกเว้น เพื่อความสมัครสมานสามัคคี ในระยะเข้าพรรษากาล เริ่มตั้งแต่วันเข้าพรรษาและหลังเข้าพรรษาระยะเวลาประมาณ 7 วัน ควรทำสมาธิกรรมต่อท่านที่ตนเคารพนับถือ ซึ่งอยู่ต่างวัด ในโอกาสจะจากกันไปอยู่วัดอื่นหรือถิ่นอื่นนิยมทำต่อท่านผู้อาวุโสกว่าตนในวัดและต่อท่านที่เคารพนับถือทั่วไป (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พม. ธรรมโธ), 2539: 397)

2. การจัดลำดับและขั้นตอน วิธีการในการทำสมาธิกรรม

- 1) ผู้รับขมาโทษนั่งพับเพียบหันหน้ามาทางผู้ขอขมาเมื่อผู้ขอขมากราบก็ให้เริ่มประนมมือรับ
- 2) ผู้ขอขมาคุกเข่ากราบพร้อมกัน 3 ครั้ง เฉพาะรูปที่เป็นพระสังฆเถระและเจ้าอาวาส
- 3) กราบแล้วยกพานเครื่องสักการะขึ้นประครองแกกอน้อมกายลงเล็กน้อย กล่าวคำขอขมาตามแบบของวัดนั้นพร้อมกัน
- 4) เมื่อผู้รับขมาคำกล่าวคำอภัยโทษตามแบบ ผู้ขอทั้งหมดรับคำให้อภัยตามแบบพร้อมกันด้วยอาการยกพานเครื่องสักการะขึ้นในท่าจบนิมิตน้อย (เฉพาะที่ทำต่อพระสังฆเถระ) หรือเจ้าอาวาสวางพานเครื่องสักการะลงตรงหน้าแล้วกราบลงอีก 3 ครั้ง ในบางแห่งท่านปฏิบัติกันดังนี้
5. เสร็จจากรูปหนึ่งแล้วทำกับอีกรูปหนึ่งโดยวิธีการดังกล่าวต่อเนื่องกันไปจนถึงสามเณรรูปสุดท้ายเป็นอันเสร็จพิธีสมาธิกรรมในโรงอุโบสถระเบียบที่พึงปฏิบัติ ดังนี้

- 1) ผู้รับขมาโทษ นั่งพับเพียบหันหน้ามาทางผู้ขอขมาเมื่อผู้ขอขมากราบพึงประนมมือรับ
- 2) ผู้ขอขมาโทษนั่งคุกเข่ากราบพร้อมกัน 3 ครั้ง เฉพาะรูปที่เป็นพระสังฆเถระและเจ้าอาวาส

3) กราบแล้ว ยกพานเครื่องสักการะขึ้นประครองแต่อกน้อมกายลงเล็กน้อย กล่าวคำขอขมาตามแบบของวัดนั้นพร้อมกัน (ตามแบบที่ 1 หรือ ที่ 2 ซึ่งมีอยู่ข้างหน้า)

4) เมื่อผู้รับขอขมากล่าวคำอภัยโทษตามแบบพร้อมกันด้วยอาการยกพานเครื่องสักการะขึ้นในท่าจบนิทหน้อย (เฉพาะที่ทำต่อพระสังฆเถระหรือเจ้าอาวาส วางพานเครื่องสักการะลงตรงหน้าแล้วกราบอีก 3 ครั้ง ในบางแห่งท่านปฏิบัติกันดังนี้)

5) เสร็จจากรูปหนึ่งแล้วทำกับอีกรูปหนึ่ง โดยวิธีดังกล่าว ต่อเนื่องไปจนถึงสามเณรรูปสุดท้ายเป็นอันเสร็จพิธีสามัคคีธรรมในโรงอุโบสถวันนี้

ในระยะเข้าพรรษา เริ่มแต่วันเข้าพรรษาและหลังวันเข้าพรรษา ระยะเวลาประมาณ 7 วัน ควรทำสามัคคีธรรมต่อท่านที่เคารพนับถือ ซึ่งอยู่ต่างวัดโดยทั่วถึงกัน ในโอกาสจะจากกันไปอยู่วัดอื่นหรือถิ่นอื่น นิยมทำต่อผู้ท่านผู้มีอาวุโสกว่าตนในวัด และต่อท่านที่เคารพนับถือทั่วไป เป็นการลาจากกันทั้ง 2 กรณีนี้ เป็นการทำสามัคคีธรรม แบบขอขมาโทษ นอกจากนี้ยังมีสามัคคีธรรมแบบถวายสักการะเป็นการแสดงมุทิตาจิตอีกแบบหนึ่ง นิยมทำต่อท่านที่ตนเคารพนับถือในโอกาสที่ท่านผู้นั้นได้รับอิสริยยศหรือได้รับการยกย่องในฐานะนัครศักดิ์เป็นการแสดงจิตใจที่พลอยยินดีให้ปรากฏเพราะความมุ่งหมายและเหตุผลของการทำสามัคคีธรรมมีดังกล่าว การกระทำจึงเกิดพิธีขึ้นโดยนิยมเป็นแบบๆ ดังต่อไปนี้

1. สามัคคีธรรมแบบขอขมาโทษนอกโรงอุโบสถหรือนอกวัด

(1) จัดเครื่องสักการะ คือ ดอกไม้ รูป เทียน ใส่พานหรือพานะที่สมควร รูปเทียนที่นิยมกันใช้รูปเทียนที่มีดรวมกันเป็นแพผูกโบว์วางบนพาน ดอกไม้จัดใส่กระถางขนาดพอเหมาะกับรูปเทียนแพ วางกระถางดอกไม้ลงบนแพรูปเทียนนั้นหรือจะเป็นเล่มนั้นหรือเป็นดอกๆ ก็ได้สุดแต่จะจัดได้อย่างไร

(2) ครองผ้าเรียบร้อยตามนิยมของวัดที่สังกัดถ้าเป็นภิกษุพาดสังฆาฏิด้วย

(3) ถือนพานดอกไม้รูปเทียน ประครองสองมือเข้าไปหาท่านที่ตนจะขอขมาคุกเข่าลงตรงหน้า ระยะห่างกันประมาณศอกเศษ วางพานทางซ้ายมือของตนกราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์ 3 ครั้ง แล้วยกพานขึ้นประครองสองมือแต่อกกล่าวคำขอขมาตามแบบนิยม

(4) เมื่อท่านที่ตนขอขมากล่าวคำให้อภัยโทษแล้ว พึงรับคำตามแบบนิยมต่อไปนี้ถ้าท่านที่ตนขอขมาให้พรต่อท้าย พึงสงบใจรับพรจากท่านจนจบ และรับคำด้วยคำว่า สาธุ ภาณเต ถ้าไม่มีพรให้ต่อ หรือให้พรและรับพรเสร็จแล้ว พึงน้อมพานสักการะนั้นไปประเคน และกราบอีก 3 ครั้ง เป็นเสร็จพิธีขอขมา

2. สามัคคีธรรมแบบถวายสักการะ

(1) จัดเตรียมเครื่องสักการะอย่างเดียวแบบขอขมา แต่ในกรณีนี้อาจเพิ่มเติมของใช้หรือสิ่งอื่นใดที่ควรแก่สมณบริโภคนด้วยก็ได้

(2) การทำในแบบนี้ ไม่นิยมว่าผู้ที่ตนทำจะต้องอาวุโสกว่าตนเหมือนในแบบขอขมา แม้ผู้นั้นอ่อนอาวุโสกว่า ก็ทำได้

(3) ครองผ้าเรียบร้อยดังกล่าวในเรื่องขอขมา ถือนเครื่องสักการะเข้าไปหาท่านที่ตนจะทำ แล้วประเคนทันที ถ้าตนอ่อนพรรษากว่าพึงกราบ 3 ครั้ง ถ้าแก่กว่าไม่ต้องกราบ เพียงแต่รับไหว้โดยน้อมพับเพียบประนมมือให้ เมื่อผู้นั้นอ่อนกว่ากราบ ท่านนี้เป็นอันเสร็จพิธี

3. องค์ประกอบในการทำสามัคคีธรรม

เป็นธรรมเนียมของสงฆ์อย่างหนึ่งที่ภิกษุสามเณรพึงทำความชอบต่อกัน เพื่อความสามัคคีกันอยู่ร่วมกันโดยสงบสุข การทำความชอบนี้เรียกว่า สามัคคีธรรม หมายถึง การขอขมาโทษกัน ให้อภัยกัน ทุกโอกาสไม่ว่าจะมีโทษขัดข้องหมองใจกันหรือไม่ก็ตาม โอกาสควรทำสามัคคีธรรมนั้น โดยนิยมมีดังนี้

1. ในวันเข้าพรรษา ทั้งภิกษุและสามเณรที่ร่วมอยู่วัดเดียวกันควรทำสามัคคีกรรมต่อกันเรียงตั้งแต่ผู้มีอาวุโสมากที่สุด ถึงสามเณรรูปสุดท้ายในวัด ไม่ควรเว้นเพื่อความสามัคคีในวัดสำหรับที่จะทำกันในวันทำสามัคคีกรรม

เป็นธรรมเนียมของสงฆ์อย่างหนึ่งที่ภิกษุสามเณรพึงทำความชอบต่อกัน เพื่อความสามัคคีกันอยู่ร่วมกันโดยสงบสุขการทำความชอบนี้ เรียกว่า สามัคคีกรรม หมายถึง การขอมาโทษกัน ให้อภัยกันทุกโอกาสไม่ว่าจะมีโทษขัดข้องหมองใจกันหรือไม่ก็ตาม โอกาสควรทำสามัคคีกรรมนั้น โดยนิยามดังนี้ ในวันเข้าพรรษา ทั้งภิกษุและสามเณรที่ร่วมอยู่วัดเดียวกันควรทำสามัคคีกรรมต่อกัน เรียงตัวตั้งแต่ผู้มีอาวุโสมากที่สุด ถึงสามเณรรูปสุดท้ายในวัด ไม่ควรเว้นเพื่อความสามัคคีในวัด สำหรับที่จะทำกันในวันเข้าพรรษา บางแห่งทำหลังจากการเจริญพุทธมนต์ จบแล้ว ก่อนออกจากโรงอุโบสถ แม้ทำลำดับหลังท่านก็ไม่ห้าม สำหรับวัดที่มีภิกษุสามเณรที่จำพรรษาไม่มากนักควรทำร่วมกันทั้งวัดให้เสร็จภายในโรงอุโบสถ ในวันเข้าพรรษานี้ ทำเรียงลำดับอาวุโส จากพระสังฆเถระลงมาจนถึงสามเณรรูปสุดท้าย ถ้ามีจำนวนมากจะแบ่งทำร่วมกันเฉพาะต่อท่านผู้มีพรรษาพันสิบ ซึ่งเป็นพระเถระนั้นก่อนในโรงอุโบสถ นอกนั้นแยกกันไปทำตามกุฎิโดยอภัยสาขาก็ได้ การทำร่วมกันในโรงอุโบสถเป็นการแสดงหน้าที่ผู้ใหญ่ผู้น้อยและแสดงความสามัคคีในหมู่คณะ

4. สาระสำคัญของสามัคคีกรรม

แนวทางการอบรมสั่งสอนตามหลักอภิปรัชญาของคณะสงฆ์ พบว่า อุปัชฌาย์และอาจารย์จะต้องประพฤติปฏิบัติตามคุณสมบัติของอุปัชฌาย์ อาจารย์ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีงามและลูกศิษย์ก็จะต้องประพฤติปฏิบัติตามหลักความกตัญญูตถะวาทะ คือ มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณและตอบแทนคุณท่านให้นานพอสมควรได้ สังคมไทยมี ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ที่ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา กล่าวได้ว่า การที่คนไทยมีความเคารพมีความอ่อนน้อมถ่อมตนและมีความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ต่อกัน เพราะอิทธิพลของพระพุทธศาสนาด้วยหลักธรรมคำสอนที่ยึดปฏิบัติกันแล้วเห็นผลพระพุทธศาสนาจึงถือว่ามียุทธศาสตร์สำคัญอย่างยิ่งในการหล่อหลอมรวมจิตใจของคนไทย จะเห็นได้ว่าวิถีชีวิตคนไทยในอดีตต่างก็อยู่อาศัยด้วยกันอย่างมีความสุข บิดามารดากับบุตรต่างมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน บุตรธิดาเป็นคนที่น่ารักน่าเอ็นดูและมีความเคารพและเชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดาและเชื่อฟังคำสั่งสอนของครูบาอาจารย์เป็นอย่างดี เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปซึ่งปัจจุบันที่เราเรียกกันว่า “ยุคโลกาภิวัตน์” (Globalization) ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างมากและมีผลกระทบต่อสถาบันต่างๆ กล่าวคือจากอดีตกาลสถาบันครอบครัวนั้นเคยอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขก็มากลายเป็นสถาบันที่ขาดความอบอุ่น ลูกไม่เคารพเชื่อฟังบิดามารดา จากสังคมที่เคยอยู่ด้วยกันอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ก็กลายมาเป็นสังคมที่อยู่ด้วยกันอย่างหวาดระแวง ไม่มีความไว้วางใจกันและกัน เป็นต้นแสดงให้เห็นว่า สังคมนั้นขาดหลักธรรมในการดำรงชีวิตที่จะอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข จึงเป็นเหตุให้เกิดปัญหาต่างๆ นาๆ ตามมา เช่น ผู้น้อยไม่เคารพผู้ใหญ่ ต่างฝ่ายก็ต่างมีทิฐิ ดื้อรั้น ไม่เคารพกันและเกิดความแตกแยกในที่สุด

หลักพุทธธรรมในการทำสามัคคีกรรมของพระสงฆ์ไทย

การทำสามัคคีกรรม หมายถึง กระทำความชอบต่อกันเพื่อความสามัคคีสามัคคีกันอยู่ร่วมกันโดยสงบสุขการทำความชอบนี้เรียกว่า สามัคคีกรรม หมายถึง การขอมาโทษกันให้อภัยกันทุกโอกาสไม่ว่าจะมีโทษขัดข้องหมองใจกันหรือไม่ก็ตามเมื่อถึงโอกาสที่ควรทำสามัคคีกรรมกันแล้ว ทุกรูปไม่ควรละโอกาสเสีย จึงจะได้ชื่อว่าเป็น พระภิกษุ-สามเณรที่ดีเป็นศาสนทายาทธรรมที่ประพฤติปฏิบัติชอบตามระบอบของพระธรรมวินัย สำหรับโอกาสที่ควรทำสามัคคีกรรม ความเคารพ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่สำคัญ

ที่สุดประการหนึ่งในพระพุทธศาสนาที่สอนให้มองเห็นคุณค่าและความสำคัญของบุคคลและสิ่งต่างๆ แล้วปฏิบัติต่อบุคคล หรือสิ่งนั้นโดยถูกต้องและเหมาะสมด้วยความจริงใจ ช่วยให้สังคมมนุษย์มีความเคารพและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน จึงจำเป็นที่บุคคลในสังคมจะได้นำหลักธรรมข้อนี้ไปประยุกต์ใช้ในสังคมและชีวิตประจำวัน ความเคารพ แม้มีใช้หลักธรรมที่สูงที่สุดในพระพุทธศาสนา แต่ก็ได้รับความยกย่องว่าเป็นมงคลอันสูงสุดอย่างหนึ่งในชีวิตของทุกคน ดังพุทธพจน์ว่า “คารโว จ นีวาโต จ เอตมมํ คลมุตตม” แปลความว่า ความเคารพ ความถ่อมตน นี้เป็นมงคลอันสูงสุด พรหมวิหาร 4 ประการ ด้านเมตตา เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด คือ ผู้ใหญ่คอยหมั่นสังเกตและซักถามความเป็นอยู่ของผู้ nhỏ ผู้ใหญ่คิดวางแผน ระบบงาน โดยยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลักดี ผู้ใหญ่สามารถให้คำปรึกษา เสนอแนะวิธีการ ทำงานที่ถูกต้องแก่ผู้ nhỏ ผู้บริหารมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีมิตรไมตรีต่อผู้ nhỏ ผู้บริหารรับฟังความคิดเห็นของผู้ น้อยด้วยความตั้งใจ ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวดังที่ได้ศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาทซึ่งสรุป ผลการวิจัยว่า เมตตา เป็นหลักธรรมที่สำคัญในอันที่จะทำให้คนทั้งหลาย เอื้อเฟื้อและกัน ไม่ทำลายไม่เบียดเบียนกันและกัน อยู่ร่วมกันอย่าง สันติสุข สร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นแก่ “ชาวโลก” ปัจจุบันวิวัฒนาการด้านสังคมและเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วสืบเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ประกอบกับการหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตกส่งผลให้เยาวชนไทยรับอิทธิพลต่างๆ เข้ามาโดยไม่ได้ดัดแปลงให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมไทยส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตผู้คนความรู้สึกรักนึกคิดขนบธรรมเนียมประเพณีทำให้เยาวชนไทยขาดความอ่อนน้อมนวลชาความเรียบร้อยจนเกือบจะทำให้มารยาทอันดีงามซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นไทยสูญหายไป มารยาทของไทยเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญอกงามและแสดงความเป็นระเบียบแบบแผน ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละสังคม ซึ่งจะมี ความแตกต่างกันในด้านความเป็นอยู่โดยจะแสดงออกทางพฤติกรรม เช่น การพูดการเดินการแสดง ความเคารพรวมทั้งการรู้จักปฏิบัติตนต่อผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม การอบรมสั่งสอนให้เกิดการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ทำให้สถาบันต่างๆ ตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องส่งเสริมและปลูกฝังมารยาทให้ถึงพร้อมด้วยความประพฤติดีทั้งามถูกต้องตามหลักประเพณีขนบธรรมเนียมที่งดงามเพื่อความ ผาสุกของทุกคน

บทสรุป

พระพุทธศาสนามีแนวทางแก้ไขปัญหาย่อยว่าถ้าต้องการแก้ไขปัญหาก็ให้ถูกจุดและได้ผลต้องแก้ที่ต้นเหตุจึงจะได้ประโยชน์ สามารถสลายปัญหา คือ ความทุกข์ลงได้ หากแก้ไขไม่ถูกที่และเวลาย่อมไม่ได้ผลทั้งเสียเวลา เสียทรัพย์ และยังทำให้ปัญหาขยายตัวออกไม่รู้จบสิ้น เหตุแห่งปัญหาทั้งมวลไม่ว่าจะ ปัญหาความขัดแย้ง ความคิดเห็นไม่ตรงกัน ทะเลาะวิวาทกันและการเมือง เป็นต้น ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นมาจากบุคคลในชาติบ้านเมืองของเราละเลยต่อหน้าที่ ไม่มีความเคารพซึ่งกันและกันเป็นเบื้องต้น พร้อมทั้งละเลยไม่ปฏิบัติธรรม คือ ไม่ทำหน้าที่ของตนให้ถูกต้องตามหลักธรรมจึงพากันได้รับผลพวงดังที่ปรากฏอยู่ในขณะนี้

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). **สมบัติผู้ดี**. พิมพ์ครั้งที่ 30. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
_____. (2545). **ประชุมโคลงโลกนิติ**. กรุงเทพฯ: องค์การคำคุรุสภาจัดพิมพ์.

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2549). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- _____. (2549). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร). (2539). **มงคลยอตชีวิต ฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- สมศรี สุขมลันท์. (2535). **มารยาทสังคม**. กรุงเทพฯ: จัดพิมพ์โดยบริษัทบุญซีเมนต์ไทยจำกัด.
-